

Adolescenti i igre na sreću

Martina Jerković^{1,2}, Blaženka Kljaić Bukvić^{2,3,4}

Sudjelovanje u igrama na sreću (kockanje) zabavna je društvena aktivnost, koja je sve zastupljenija među mladima. Baš povećana popularnost, uz laku dostupnost igrama na sreću, povećava mogućnost pojave problema vezanih za kockanje. Istraživanje je imalo za cilj ispitati učestalost kockanja među učenicima završnih razreda srednjih škola u Slavonskom Brodu, vrste igara na sreću kojima su skloni te njihove stavove o kockanju. U istraživanju je sudjelovalo 163-je učenika završnih razreda srednjih škola na području grada Slavonskog Broda, tijekom travnja i svibnja 2019. godine. Primijenjen je standardizirani upitnik o navikama i procjeni postojećih problema vezanih za kockanje. Bilo kakav oblik kockanja tijekom života navelo je 114-ero (69,9%) učenika. Mladići su češće zastupljeni, dok druga sociodemografska obilježja nemaju utjecaj. Najučestalija igra na sreću su športske kladionice 61 (41,9%), potom Loto listići 46-ero (30,1%) te jednokratne srećke 45-ero (29,8%). Najčešći razlog kockanja je zabava/uzbuđenje 80-ero (58,8%) te zarada 69-ero (50,7%). Uočeno je kako 20-ero (12,2%) učenika ima nisku i srednju razvijenost problema, dok se u njih 17-ero (10,4%) na temelju procjene rizičnog ponašanja uočava visoki stupanj razvijenosti problema vezanih za igre na sreću. Mladići su zastupljeniji u skupini problematičnog kockanja u odnosu na djevojke. Adolescenti u Slavonskom Brodu često sudjeluju u igrama na sreću. Mladići su skloniji kockanju, s većom učestalošću negativnih posljedica kockanja. Problematičnom kockanju ishodište je u adolescenciji. Nužno je provođenje preventivnih mjera u općoj populaciji te u skupinama adolescenata s naznakom problema vezanih za kockanje radi uklanjanja i ublažavanja negativnih posljedica problematičnog kockanja.

Ključne riječi: ADOLESCENT; KOCKANJE

UVOD

Kockanjem (sudjelovanje u igrama na sreću), jednim od najstarijih oblika zabave, smatra se ulaganje materijalnih sredstava u događaj neizvjesnog ishoda radi povećanja materijalnog uloga (1). Popularno je i u suvremenom svijetu, sa zabilježenim porastom učestalosti u svim dobnim skupinama, pogotovo u rizičnoj skupini poput adolescenata. Istraživanja pokazuju kako je 73%-82% adolescenata tijekom svoga života barem jedan put sudjelovalo u igrama na sreću, dok je njih 34%-70% sudjelovalo u ovom obliku aktivnosti tijekom posljednjih godinu dana (2). Naime, riječ je o društvenom kockanju radi zabave u slobodno vrijeme uz simboličan ulog i limitiran dobitak koji ne uzrokuje negativne posljedice (3). Za razliku od društvenog kockanja, njegov najteži stupanj s razvojem ovisnosti je problematično/patološko kockanje kad igrač ne može kontrolirati nagon za kockanjem, što dovodi od psihosocijalnih posljedica koje narušavaju svakodnevno obiteljsko i poslovno funkcioniranje (4). Ono najčešće započinje u ranoj adolescenciji kod muškaraca

¹ Srednja medicinska škola Slavonski Brod, Ulica Vatroslava Jagića 3a, Slavonski Brod

² Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Crkvena ulica 21, Osijek

³ Medicinski fakultet Osijek, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Josipa Huttlera 4, Osijek

⁴ Odjel za pedijatriju, Opća bolnica „Dr. Josip Benčević“ Ulica Andrije Štampara 42, Slavonski Brod

Nazivi i adrese ustanova u kojima se provodilo i u kojima je provedeno istraživanje:

Istraživanje je obuhvatilo učenike završnih razreda srednjih škola na području grada Slavonskog Broda. Sudjelovala je Gimnazija „Matija Mesić“, Srednja medicinska škola, Tehnička škola i Srednja škola Matije Antuna Reljkovića u Slavonskom Brodu. Rad je izveden u sklopu istraživačkog diplomskog rada na Fakultetu za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Crkvena ul. 21, 31000 Osijek, dislocirani studij Sestrinstva u Slavonskom Brodu

Adresa za dopisivanje:

Blaženka Kljaić Bukvić, Odjel za pedijatriju, Opća bolnica „Dr. Josip Benčević“, Ulica Andrije Štampara 42, 35000 Slavonski Brod, E mail: blazenka.bukvic@gmail.com

Primljeno/Received: 30. 08. 2020., Prihvaćeno/Accepted: 22. 02. 2021.

ca, dok se kod žena javlja kasnije (5). Procijenjena prevalencija mladih s problematičnim kockanjem iznosi od 0,2%-12,3%. U Sjevernoj Americi prevalencija problematičnog kockanja iznosi od 2,1%-2,6%, u Australiji 0,2%-4,4%, dok je u Europi zabilježena najviša prevalencija od 0,2%-12,3%, a uočeno je i najviše razlika među europskim zemljama (2). U Republici Hrvatskoj provedeno je nekoliko istraživanja koja bilježe da je 75% adolescenata sudjelovalo u igrama na sreću, a njih 8%-12% pokazuje obilježja problematičnog kockanja (6). Prevalencija kockanja u adolescenata u nekim je centrima viša nego u odraslih (5). Mlade osobe u adolescenciji, na prijelazu iz djetinjstva u odraslu dob, doživljavaju tjelesne, psihičke, intelektualne i emotivne promjene. Pri odrastanju istražuju okolinu i svijet odraslih, skloni su eksperimentiranju i igrama na sreću. Početna zabava i užitak igranja postupno prerastaju u problem, jer se razvija neodoljiva želja za ponavljanjem takvog ponašanja, što se s vremenom pretvara u ovisnost. Porast prevalencije kockanja u adolescenciji posljedica je brzog razvoja negativnih posljedica kockanja zbog financijske ovisnosti, ali i tranzitornog obrascu pojavljivanja. Naime, brojni adolescenti se spontano oporave od kockanja, čime ono postaje prolazno razdoblje tijekom odrastanja, a može se objasniti razvojem kontrole impulsa, prilagodbe u odgovorima na kockanje i usvajanjem zdravih obrambenih mehanizama kod izloženosti stresu (5). Navike i obrasci ponašanja stečeni u mladosti nastavljaju se u odraslu dob sa svim posljedicama na psihičko i socijalno funkcioniranje. U posljednjih tridesetak godina u Republici Hrvatskoj uslijedila je liberalizacija tržišta igara na sreću uz povećanje broja njihovih priređivača. Tržišno orijentirani priređivači igara na sreću provode agresivnu promidžbu te nastoje biti lako dostupni ciljanoj populaciji. S promjenom zakonske regulative i razvojem tržišne ekonomije što dovodi do socijalnih promjena, kockanje postaje društveno prihvatljiv i zakonit način zabave. Promjene uvjetuju porast broja korisnika igara na sreću u svim dobnim skupinama, pa tako i među mladima, s posljedičnim porastom problematičnog kockanja i ovisnosti.

S obzirom na malobrojna istraživanja njihov cilj je bio ispitati samoprijavlenu učestalost kockanja među učenicima završnih razreda srednjih škola u Slavonskom Brodu, vrste igara na sreću kojoj su skloni kao i procijeniti težinu rizičnog ponašanja.

ISPITANICI

Istraživanje je obuhvatilo učenike završnih razreda gimnazije i strukovnih srednjih škola na području grada Slavenskog Broda. Svi ispitanici i njihovi roditelji ispunili su i potpisali informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Ono je provedeno tijekom travnja i svibnja 2019. godine za vrijeme

nastavnog sata uz prethodne usmene upute istraživača i potporu profesora.

METODE

U istraživanju su primijenjena tri upitnika uz prethodnu suglasnost autora:

1. Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima kojim su dobiveni podatci: spol, dob, vrsta škole, razred, školski uspjeh, članovi kućanstva te obrazovanje i zaposlenost roditelja.

2. Upitnik o navikama kockanja sastavljen od pitanja o vrstama i učestalosti igranja određenih igara na sreću. Uključeno je 12 različitih vrsta igara na sreću. Ispitanici su zamoljeni odgovoriti na pitanja o sudjelovanju u igrama na sreću, različitim vrstama tih igara kao i o učestalosti igranja (7).

3. Rizičnost kockanja. Za procjenu rizičnosti kockanja adolescenata primijenjen je Kanadski upitnik kockanja adolescenata (eng. *Canadian adolescent gambling inventory, CAGI*). Upitnik sadrži 24 pitanja koja se raspoređuju u četiri kategorije: psihološke, socijalne i financijske posljedice kockanja te preokupacija i nedostatak kontrole. Pitanja se odnose na protekla tri mjeseca. Zbroj bodova na ukupno devet čestica (ocjene prema Likertovoj skali: 0 – nikada; 3 – gotovo uvijek) (2 čestice iz socijalne domene, 4 čestice iz domene preokupacije i nedostatka kontrole, 1 čestica iz psihološke domene i 2 čestice iz domene financijskih posljedica) određuje intenzitet problema kockanja/ klađenja, gdje ispitanici s 0 – 1 bod nemaju problem vezan za kockanje, nisku do srednju ozbiljnost problema imaju oni koji imaju 2 – 5 bodova, dok svi koji imaju zbroj 6 i više imaju visoku ozbiljnost problema vezanih za kockanje (8).

STATISTIČKE METODE

Kategorijski podatci su prikazani apsolutnim i relativnim frekvencijama. Numerički podatci su opisani medijanom i granicama interkvartilnog raspona. Razlike kategorijskih varijabli su testirane χ^2 testom. Normalnost raspodjele numeričkih varijabli testirana je Shapiro-Wilkovim testom. Razlike numeričkih varijabli između dviju nezavisnih skupina testirane su Mann Whitneyjevim U testom. Sve P vrijednosti su dvostrane. Razina značajnosti je postavljena na $\alpha=0,05$.

Za statističku analizu primijenjen je statistički program *MedCalc® Statistical Software version 19.6 (MedCalc Software Ltd, Ostend, Belgium; <https://www.medcalc.org>; 2020)*.

REZULTATI

U istraživanju je sudjelovalo 163-je učenika četvrtih razreda, od kojih je njih 123-e (75,5%) polaznika strukovne četverogo-

TABLICA 1. Raspodjela učenika prema tome jesu li ikada pokušali kockati u odnosu na rod, školu ili radni status roditelja

	Broj (%) učenika			P*
	Nikad nisu kockali	Kockanje/klađenje bilo kad	Ukupno	
Spol				
Mladići	17 (34,7)	61 (53,5)	78 (47,9)	0,03
Djevojke	32 (65,3)	53 (46,5)	85 (52,1)	
Ukupno	49 (100)	114 (100)	163 (100)	
Škola				
Stručna škola	39 (79,6)	84 (73,7)	123 (75,5)	0,42
Gimnazija	10 (20,4)	30 (26,3)	40 (24,5)	
Ukupno	49 (100)	114 (100)	163 (100)	
Majka zaposlena				
Da	30 (62,5)	82 (71,9)	112 (69,1)	0,24
Ne	18 (37,5)	32 (28,1)	50 (30,9)	
Ukupno	48 (100)	114 (100)	162 (100)	
Otac zaposlen				
Da	36 (73,5)	92 (81,4)	128 (79)	0,22
Ne	5 (10,2)	4 (3,5)	9 (5,6)	
U mirovini	8 (16,3)	17 (15)	25 (15,4)	
Ukupno	49 (100)	113 (100)	162 (100)	

* χ^2 test

dišnje škole i 40-ero (24,5%) učenika gimnazije. Aritmetička sredina dobi učenika je 18 godina (standardne devijacije 0,4 godine), u rasponu od 18 do 20 godina. Djevojaka je nešto više – 85 (52,1%) u odnosu na mladiće. Prethodnu školsku godinu po jedan (0,6%) učenik je završio s nedovoljnim ili dovoljnim uspjehom, njih 37-ero (22,7%) s dobrim, vrlo dobrim njih 80-ero (49,1%), a s odličnim uspjehom 44-ero (27%) učenika. Većina učenika, njih 142 (87,1%), živi s oba roditelja. Prema razini obrazovanja roditelja najviše ih je srednje stručne sprema. Prema radnom statusu 113 (69,3%) majki te 129 (79,1%) očeva je zaposleno, a u mirovini je 25 (15,3%) očeva.

Navike i učestalost kockanja

Bilo kakav oblik kockanja ili klađenja je navelo 114-ero (69,9%) učenika, a 49-ero (30,1%) nije navelo niti jednu od ponuđenih igara na sreću. Značajno se više mladića kockalo ili kladilo u odnosu na djevojke (χ^2 test, $P = 0,03$), dok nema statistički značajne razlike s obzirom na školu i radni status roditelja (Tablica 1). Najučestalija igra na sreću koju su učenicima dosad igrali je športska kladionica za 67-ero (41,9%) učenika, potom Loto listići (6/45, loto 7/39, Super 7, Joker i sl.) za 46-ero (30,1%) učenika, te jednokratne srečke kod njih 45-ero (29,8%).

Gimnazijalci sve češće kupuju Loto listiće (6/45, loto 7/39, Super 7, Joker i sl.) i jednokratne srečke u odnosu na učenike

TABLICA 2. Raspodjela učenika prema tome koju su igru na sreću dosad igrali, u odnosu na školu koju pohađaju

	Broj (%) učenika			P*
	Stručna škola (n = 123)	Gimnazija (n = 40)	Ukupno (n = 163)	
Sportske kladionice (športska prognoza, Toto 13 i sl.)	53 (44,2)	14 (35)	67 (41,9)	0,31
Loto listići (npr. loto 6/45, loto 7/39, super 7, Joker i slično)	33 (28,9)	13 (33,3)	46 (30,1)	0,61
TV Bingo	16 (13,9)	7 (17,9)	23 (14,9)	0,54
Jednokratne srečke (strugalica, srečke na otvaranje)	28 (25)	17 (43,6)	45 (29,8)	0,03
Igre na automatima (npr. jednoruki Jack i slično)	33 (29,7)	8 (20,5)	41 (27,3)	0,27
Elektronski rulet (bez djelatelja žetona, tj. krupjea)	18 (16,2)	2 (5,3)	20 (13,4)	0,09
Rulet (s djelateljem žetona, tj. krupjeom)	8 (7,2)	2 (5,1)	10 (6,7)	0,65
Kartaške igre u kasinu (Poker, Black-Jack i sl.) s djelateljem	7 (6,3)	2 (5,1)	9 (6)	0,79
Virtualne utrke konja	22 (19,6)	4 (10,3)	26 (17,2)	0,18
Internet kockanje s novčanim ulogom	14 (12,6)	4 (10,3)	18 (12)	0,70
Internet kockanje bez novčanog uloga	17 (15,3)	14 (35,9)	31 (20,7)	0,006

* χ^2 test

stručne škole (χ^2 test, $P = 0,03$). Igre na automatima je iskušao 41 (27,3%) učenik, bez značajne razlike u odnosu na škole. Internet kockanje bez novčanog uloga igrao je 31 (20,7%) učenik, značajnije više učenici gimnazije nego stručne škole (Tablica 2).

Osim podataka o tome jesu li ikad sudjelovali u igrama na sreću, istraženo je i koliko ih često igraju. Svakodnevno igraju športsku kladionicu, virtualne utrke konja, internet kockanje po dva učenika, dok 1/3 učenika jedan put na mjesec prijavljuje igranje Loto listiće, elektronskog ruleta, kartaških igara u kasinu te *online* kockanje bez novčanog uloga. S obzirom na vrstu igre na sreću značajno je učestalije klađenje u športskoj kladionici mladića u odnosu na djevojke, dok za druge navedene igre na sreću nema razlike prema spolu (Mann Whitney U test, $P = 0,007$).

Kanadski upitnik o kockanju adolescenata, kroz frekvencije odgovora u česticama koje su raspoređene prema sadržajnim kategorijama, procjenjuje psihološke, socijalne i financijske posljedice kockanja te preokupaciju i nedostatak kontrole. Psihološke posljedice kockanja su izražene osjećajem krivnje zbog količine novca izgubljenog klađenjem kod njih

TABLICA 3. Procjena* psiholoških, socijalnih i financijskih posljedica kockanja te preokupacije i nedostatak kontrole u odnosu na školu koju pohađaju

Domene upitnika o kockanju	Broj čestica	Raspon bodova	Škola				p*
			Stručna škola (n = 123)		Gimnazija (n = 40)		
			minimum-maksimum	Medijan (25%-75%)	minimum-maksimum	Medijan (25%-75%)	
Psihološka	6	0 – 18	0 – 16	0 (0 – 3)	0 – 16	0 (0 – 2)	0,60
Socijalna	5	0 – 15	0 – 14	0 (0 – 0)	0 – 3	0 (0 – 0)	0,34
Financijske posljedice	6	0 – 18	0 – 13	0 (0 – 0)	0 – 9	0 (0 – 0)	0,97
Preokupacija i nedostatak kontrole	7	0 – 21	0 – 16	0 (0 – 2)	0 – 11	0 (0 – 3)	0,70

*Mann Whitney U test; †procjena putem Likertove skale (0 – nikada, 1 – katkad, 2 – većinu vremena, 3 – gotovo uvijek).

TABLICA 4. Procjena* psiholoških, socijalnih i financijskih posljedica kockanja te preokupacije i nedostatak kontrole u odnosu na spol

Domene upitnika o kockanju	Broj čestica	Raspon bodova	Spol				p*
			Mladići (n = 76)		Djevojke (n = 81)		
			minimum-maksimum	Medijan (25%-75%)	minimum-maksimum	Medijan (25%-75%)	
Psihološka	6	0 – 18	0 – 16	1 (0 – 5)	0 – 12	0 (0 – 0)	<0,001
Socijalna	5	0 – 15	0 – 14	1 (0 – 1)	0 – 5	0 (0 – 0)	<0,001
Financijske posljedice	6	0 – 18	0 – 13	1 (0 – 1)	0 – 2	0 (0 – 0)	<0,001
Preokupacija i nedostatak kontrole	7	0 – 21	0 – 16	1 (0 – 6)	0 – 11	0 (0 – 0)	<0,001

*Mann Whitney U test; †procjena putem Likertove skale (0 – nikada, 1 – katkad, 2 – većinu vremena, 3 – gotovo uvijek).

TABLICA 5. Raspodjela učenika u odnosu na ozbiljnost problema vezanih za kocku

	Broj (%) učenika				P*
	Nema problema vezanih uz kockanje	Niska i srednja razvijenost problema	Visoka razvijenost problema	Ukupno	
Spol					
Mladići	45 (37,8)	14 (70)	16 (94,1)	75 (48,1)	< 0,001
Djevojke	74 (62,2)	6 (30)	1 (5,9)	81 (51,9)	
Škola					
Stručna škola	90 (75,6)	13 (65)	14 (82,4)	117 (75)	0,45
Gimnazija	29 (24,4)	7 (35)	3 (17,6)	39 (25)	
Ukupno	119 (100)	20 (100)	17 (100)	156 (100)	
Majka zaposlena					
Da	81 (68,6)	13 (65)	14 (82,4)	108 (69,7)	0,46
Ne	37 (31,4)	7 (35)	3 (17,6)	47 (30,3)	
Ukupno	118 (100)	20 (100)	17 (100)	155 (100)	
Otac zaposlen					
Da	94 (79)	16 (80)	13 (81,3)	123 (79,4)	0,18
Ne	9 (7,6)	0	0	9 (5,8)	
U mirovini	16 (13,4)	4 (20)	3 (18,8)	23 (14,8)	
Ukupno	119 (100)	20 (100)	16 (100)	155 (100)	

* χ^2 test

40-ero (27%), frustracije kod 38-ero (25%) i stanje stresa kod 32-je (21%). Učenici nisu pokazivali značajne socijalne posljedice kockanja. Financijske posljedice izražene su prenamjenom novca za hranu, odjeću i slično na kockanje kod

32-je (21%) učenika, dok je na njih 32-je (21%) netko vršio pritisak da bi platili svoj dug nakon gubitka na kockanju. Po-teškoće vezane za zabrinutost i nedostatak kontrole uočene su kroz klađenje s dobitkom kod 41-og (27%) učenika, dok

je njih 30-ero (20%) planiralo aktivnost klađenja, a 26-ero ih se (17%) vraćalo drugi dan kako bi pokušali vratiti novac izgubljen kockanjem.

Nema značajnih razlika u procjeni psiholoških, socijalnih i financijskih posljedica kockanja te zabrinutosti i nedostatak kontrole u odnosu na školu koju pohađaju (Tablica 3). S obzirom na spol, mladići značajno više, u odnosu na djevojke imaju lošiju procjenu po svim domenama upitnika o kockanju (Mann Whitney U test, $P < 0,001$) (Tablica 4).

Od ukupno 156-ero (95,1%) učenika na osnovi čijih podataka smo mogli izračunati postojanje problema vezanog za kockanje/klađenje, kod njih 119-ero (72,6%) nema problema vezanih za kockanje, 20-ero (12,2%) ima nisku i srednju razvijenost problema, dok njih 17-ero (10,4%) ima visoku razvijenost problema vezano za kockanje. Mladići imaju značajno veću ozbiljnost problema vezanih za kockanje u odnosu na djevojke (χ^2 test, $P < 0,001$), dok u odnosu na školu koju pohađaju ili zaposlenost majke i oca nema značajnih razlika (Tablica 5).

RASPRAVA

Sudjelovanje u igrama na sreću obično se doživljava kao opuštajuća, društveno zanimljiva aktivnost, prožeta osjećajem očekivanja materijalne dobiti. No prisutnost bioloških, psiholoških i socijalnih rizičnih čimbenika uz izloženost kockanju i uzbuđenju koje ono potiče, može dovesti do pojave ovisnosti i višestrukih problema vezanih za kockanje. Adolescencija je jedno od vulnerabilnih životnih razdoblja za početak ovisnosti, pa i kockanja, zbog razvojnih promjena na mozgu i nedovoljno razvijenih mehanizama samokontrole. Promjena zakonske regulative i sve veća dostupnost igrama na sreću razlogom je povećanja broja mladih osoba koje im pristupaju.

Istražili smo učestalost sudjelovanja u igrama na sreću među adolescentima, učenicima završnih razreda srednjih škola u Slavonskom Brodu. Rezultati istraživanja pokazuju uvid u aktivnosti navika i učestalosti kockanja. Uočeno je kako je 114-ero (69,9%) učenika tijekom svog života sudjelovalo u nekoj vrsti igara na sreću. Istraživanja adolescentne populacije u Hrvatskoj, koja su primijenila istu metodologiju istraživanja, Kanadski upitnik kockanja adolescenata, pokazuju sličnu zastupljenost samoprijavljenog kockanja među adolescentima. *Dodig i sur.* tijekom 2011. istražuju populaciju zagrebačkih adolescenata i uočavaju učestalost samoprijavljenog kockanja od 75% (6). Ista skupina autora, u velikom multicentričnom istraživanju adolescenata u četiri velika hrvatska grada (Zagreb, Split, Osijek, Rijeka), uočava kako je 83% ispitanika sudjelovalo u nekom obliku igara na sreću (9). Split s prevalencijom od 54% bilježi najnižu učestalost kockanja u Hrvatskoj (10). Tijekom 2013. pretraživanjem po-

pulacije srednjoškolaca u Slavonskom Brodu uočeno je kako je 72,6% ispitanika sudjelovalo u nekoj od igara na sreću (11). Učestalost kockanja među adolescentima u Hrvatskoj odgovara vrijednostima dobivenim u susjednim zemljama, kako europskim tako i zemljama drugih kontinenata (2, 12). *Bijedić i sur.* izvješćuju kako je u uzorku od 1036-ero srednjoškolaca iz Sarajeva i Tuzle, Bosna i Hercegovina, njih 69,3% najmanje jedan put u životu sudjelovalo u igrama na sreću (12). U Sjedinjenim Američkim Državama i u Kanadi primjenom validiranih upitnika uočeno je da je 68%, odnosno 61,4% ispitanika u posljednju godinu dana sudjelovalo u nekom od oblika igara na sreću (2). U Australiji sudjelovanje u igrama na sreću u populaciji mladih osoba od 11 do 19 godina iznosilo je 47,8% - 50,8%, a Novi Zeland bilježi višu prevalenciju koja iznosi 65,4% (2).

Prema našem istraživanju mlade osobe, od dostupnih igara na sreću najčešće sudjeluju u športskim kladionicama - 61 ispitanik (41,9%), potom u lutrijskim igrama 45-ero (29,8%) i automat klubovima 41 (27,3%), što je u skladu s rezultatima drugih istraživanja (6, 10, 11). Popularne kockarske aktivnosti među mladima su lutrijske igre i športske kladionice, a zavidno mjesto zauzimaju i kockanje putem interneta - 18 (12%) s novčanim ulogom i 31 (20,7%) bez njega. Smatra se da internet kockanje bez novčanog uloga otvara put i kockanju s novčanim ulogom. Budući da su adolescenti populacija sklona digitalnim medijima i komunikaciji, pa ih lako i rano usvajaju, široko primjenjuju, a putem njih ostvaruje se i vršnjački utjecaj, smatra se kako će utjecaj digitalnih medija u kockanju imati sve veće značenje (13). Mladići, njih 61 (53,5%) češće sudjeluju u aktivnostima kockanja u odnosu na djevojke (53; 46,5%), ($p=0,03$). Kockanje je zastupljenije u muškoj populaciji, a muškarce i žene zanimaju različite vrste igara na sreću (6, 14, 15). Intenzivnije kockanje mladića povezuje se s obilježjima muškog spola poput impulzivnosti i ekstrovertiranosti, sklonosti slabijoj kontroli nagona te većim potrebama za uzbuđenjem i podražajima (1). Mladići češće pristupaju igrama na sreću u športskim kladionicama u odnosu na djevojke ($p=0,007$), dok nije uočena razlika za druge vrste igara na sreću. Isti rezultati su uočeni i u istraživanju *Ricijaš i sur.* (9).

U procjeni rizičnosti kockanja adolescenata primijenjen je Kanadski upitnik kockanja adolescenata. Rezultati upućuju na to da 17-ero (10,4%) učenika ima rizik za visoku razvijenost problema vezanih za kockanje. Višu zastupljenost problema vezanih za kockanje (12,3%) uočili su *Dodig i sur.* (7), a nižu *Ključević i sur.* (8,3%) u populaciji splitske mladeži (10). Mladići kockaju intenzivnije i učestalije (16-ero; 94,1%), te pokazuju višu zastupljenost problema vezanih za kockanje u odnosu na djevojke (1; 5,9%), ($p<0,001$). Rezultati našeg istraživanja u skladu su s rezultatima drugih istraživača koji su primijenili istu metodologiju u hrvatskih adolescenata (7,

10). U drugim dijelovima svijeta, primjenjujući različite upitnike, istraživači iznose različitu zastupljenost problematičnog kockanja (2). Učestalost problematičnog kockanja u Sjevernoj Americi je niža i iznosi 2,6% u SAD-u i 2,2% u Kanadi za dobne skupine od 14. do 24. godine. Australija bilježi zastupljenost problematičnog kockanja od 0,2% do 4,4%, Novi Zeland 3,8%, a Koreja od 1,1% (16). Najviše uočene razlike u prevalenciji problematičnog kockanja su među europskim zemljama. Albanija ima najvišu prevalenciju problematičnog kockanja tijekom života (5,6%), a najnižu Danska (1,6%). Zakonodavstvo, dostupnost igrama na sreću te sociokulturna obilježja života u Istočnoj Europi moguća su objašnjenja visoke prevalencije u Albaniji. Prevalencija problematičnog kockanja u posljednjoj godini dana je najviša u Španjolskoj (5,6%), a najniža u jednom od centara u Norveškoj (0,2%). Smatra se kako je uvođenje lako dostupnih slotmašina tijekom protekle godine razlog visoke zastupljenosti. Zemlje s umjerenom prevalencijom kockanja su Danska 1,3% do 1,6%, Finska 1,3%, Njemačka 2,2% do 2,96%, Velika Britanija 0,8% do 3,5%, Italija 2,3% do 2,6%, Švedska 4,2% i Švicarska 1,3%. Uspoređujući rezultate hrvatskih istraživača koji su primijenili Kanadski upitnik kockanja adolescenata, s prije navedenim rezultatima, prevalencija problematičnog kockanja u Hrvatskoj u posljednja tri mjeseca je među najvišima. Autori iz drugih istraživačkih centara u Europi i svijetu primjenjivali su različitu metodologiju koja je uključivala druge validirane upitnike kao što je Probir za kockanje revidiran za adolescente (eng. *South Oaks Gambling Screen Revised for Adolescents, SOGS-RA*) (17), Kanadski indeks problematičnog kockanja (eng. *Canadian Problem Gambling Index (CPGI)*) (18), Skala Lie/Bet (eng. *Lie/Bet Questionnaire*) (19). Treba naglasiti da je Kanadski upitnik kockanja adolescenata instrument osmišljen i izrađen baš za mladež, a drugi su upitnici namijenjeni odraslim ispitanicima, a prilagođeni adolescentnoj populaciji. Baš različitost metodologije i uzorka ispitivane populacije mogući su razlozi neujednačenih prevalencija (2).

Ograničenja istraživanja: provedeno istraživanje je presječeno, primijenjeni su samo pisani instrumenti, jednokratno i u kratkom vremenskom razdoblju. Nije obavljen razgovor sa sudionicima. Temeljno na rezultatima upitnika, sudionike koji se prema procjeni u upitniku mogu svrstati u skupinu visoke razvijenosti problema vezanih za igre na sreću, trebalo bi uputiti na psihološku i psihijatrijsku procjenu. Cilj primijenjenog upitnika je procijeniti težinu rizičnog ponašanja što ga je samoprijavio sudionik, a ne postavljanje dijagnoze problematičnog/patološkog kockanja.

Mlade osobe na putu odrastanja, koji je obilježen brojnim iskušenjima, sklone su sudjelovanju u igrama na sreću u kojima mogu naći društvenu zabavu, ali koje mogu biti i isho-

dište razvoja problema vezanih za kockanje. Mladići su skloniji igrama na sreću kao i razvoju negativnih posljedica kockanja. Dostupnost legalnih oblika kockanja posljednjih se godina značajno povećala u mnogim zemljama, jer su igre na sreću bitan izvor prihoda samoj kockarskoj industriji, a ujedno i državi povećavajući prosječni nacionalni dohodak. Baš je ta novčana dobit, u kombinaciji sa činjenicom da je riječ o legalnoj vrsti zabave, ono što otežava borbu protiv ovisnosti o kockanju i preventivne mjere. No nužna su istraživanja i praćenje zastupljenosti kockanja među adolescentima, osmišljavanje i primjena preventivnih programa kojima bi mogli utjecati na negativne posljedice problematičnog kockanja.

LITERATURA

- Zoričić Z, Torre R, Orešković A. Kockanje i kladenje – ovisnosti novog doba. Medicus [Internet]. 2009 [pristupljeno 22.08.2020.];18(2_ Adolescencija):205-209. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/57572>
- Calado F, Alexandre J, Griffiths M. Prevalence of adolescent problem gambling: a systematic review research. J Gambl Stud. 2017;33:397-424. doi.org/10.1007/s10899-016-9627-5
- Fong T. Pathological gambling in adolescents: no longer child's play. Adolescent Psychiatry. 2005;29:119-47.
- Američka psihijatrijska udruga. Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje. 5. Izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2014.
- Fong T. The vulnerable faces of pathological gambling. Psychiatry (Edgmont). 2005;2:34-42.
- Dodig D, Ricijaš N. Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata. Ljetopis socijalnog rada. 2011;18:103-25.
- Dodig D. Assessment challenges and determinants of adolescents' adverse psychosocial consequences of gambling. Kriminologija & socijalna integracija [Internet]. 2013 [pristupljeno 22.08.2020.];21(2):15-29. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/114585>
- Tremblay J, Stinchfield R, Wiebe J, Wynne H. Canadian Adolescent Gambling (CAGI) Phase III Final Report: Alberta Gambling Research Institute; 2010. [pristupljeno 22.08.2020.] Dostupno na: <https://prism.ucalgary.ca/handle/1880/48158>
- Ricijaš N, Dodig D, Huić A, Kranželić V. Navike i obilježja kockanja adolescenata u urbanim sredinama – izvještaj o rezultatima istraživanja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu; 2011.
- Ključević Ž. Pazi, kockaj! 2010. [pristupljeno 22.08.2020.] Dostupno na: http://www.njzsplit.hr/images/MENTALNO/PUBLIKACIJE/Pazi_kocka.pdf
- Vukšić N. Kockanje srednjoškola u Slavonskom Brodu i štetne psihosocijalne posljedice (diplomski rad) 2013. [pristupljeno 22.08.2020.] Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/654415.N.Vuki_diplomski_rad.pdf
- Bijedić M, Kuralić-Čosić L, Kovačević R. Navike kockanja srednjoškola u dvije urbane sredine u Bosni i Hercegovini. Socijalne teme. 2015;1:44. [Internet]. [pristupljeno 22.08.2020.]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/177306>
- Romer D, Megan M. Digital media and risks for adolescent substance abuse and problematic gambling. Pediatrics. 2017;140:S102-S6. doi: 10.1542/peds.2016-1758L
- Torre R, Zoričić Z. Kockanje i kladenje – od zabave do ovisnosti. Zagreb: Hrvatski savez klubova liječenih alkoholičara; 2013.
- Dowling N, Merkouris S, Greenwood C, Oldenhof E, Toumbourou J, Youssef GJ. Early risk and protective factors for problem gambling: a systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. Clin Psychol Rev. 2017;51:109-24. doi: 10.1016/j.cpr.2016.10.008.

16. Kang K, Ok J, Kim H, Lee K. The gambling factors related with the level of adolescent problem gambler. *Int J Environ Res Public Health*. 2019;16:2110. doi: 10.3390/ijerph16122110
17. Winters KC, D. SR, A. HG. Further validation of new scales measuring adolescent alcohol and other drug abuse. *J Stud Alcohol*. 1993;54:534-41.
18. Ferris J, Wynne HJ. *The Canadian Problem Gambling Index: Final Report*. Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse; 2001.
19. Johnson EE, Hammer R, Nora RM, Tan B, Eistenstein N, Englehart C. The lie/bet questionnaire for screening pathological gamblers. *Psychol Rep*. 1988;80:83-8.

SUMMARY

Adolescents and gambling

Martina Jerković, Blaženka Kljaić Bukvić

Gambling is a fun social activity that is very popular among adolescents. The experience in gambling as entertainment and the increased availability of legalized gambling increase the risk of gambling-related problems. The aim of the study was to investigate the frequency of gambling and types of gambling among secondary school students in Slavonski Brod. The risk-based sociodemographic factors for adolescent gambling were analysed. We recruited 163 final grade students from Slavonski Brod in April and May 2019. A standardized questionnaire on habits and assessment of the existence of gambling problems was used. Any form of gambling was reported by 114 (69.9%) students. Male adolescents predominated, whereas other sociodemographic features had no effect. The most commonly played games were sports betting 61 (41.9%), then lottery tickets 46 (30.1%) and one-offs 45 (29.8%). The most common reason for gambling was fun/excitement 80 (58.8%) and earnings 69 (50.7%). It was observed that 20 (12.2%) students had low or medium problem development, while 17 (10.4%) had high development of gambling problems. Male adolescents had significantly greater severity of gambling-related problems as compared with girls. In conclusion, adolescents from Slavonski Brod often participated in games of chance. Young men were found to be more inclined to gambling, with more frequent adverse consequences of gambling. Problematic gambling has emerged in adolescence. It is necessary to implement preventive measures in the general population and in the groups of adolescents with an indication of gambling problems in order to reduce and mitigate the negative consequences of problem gambling.

Key words: ADOLESCENT; GAMBLING